

Авторитарност на учителската личност

**Иван П.Иванов,
ВПИ "К.Преславски" - Шумен**

Една от най-известните концепции за властта в неопсихоаналитичен контекст разработва Ерих Фром, чиито морално - философски и психологически трудове имат огромна популярност. В много

случаи те са пряко адресирани към феномена ПЕДАГОГИЧЕСКА ВЛАСТ, а в други случаи провокират определени размисли.

Според Фром развитието на личността е динамичен процес, пряко свързан със свободата. Човек става по-свободен, но се откъсва от света, даващ му мир и покой. Растящата самота води до чувство за незащитеност и тревожност. Затова човек подсъзнателно се стреми да се откаже от индивидуалността си като се слее (разтвори) с обкръжаващия свят. В резултат се получава подчинение, водещо до неувереност и враждебност. Резултатът е непоносимото чувство за изолация и безсилие, пораждащо механизми на бягство от свободата: авторитарност, агресивност, конформизъм.

Особен интерес за разглеждания въпрос представлява т.нар. "авторитарна" личност. Най-синтетичната ѝ характеристика прави Т. Адорно, който провежда и първите изследвания в тази насока - личност с твърдо "Свръх-Аз", слабо "Аз" и сурово "То". Авторитарността се отнася пряко до покорството спрямо авторитета.

Фром развива понятието "авторитаризъм" - тенденция за отказ от независимостта на личността, сливане на Аз-а с нещо друго, външно, за да се придобие сила. Тя се проявява в стремеж за подчинение и господство, в садомазохистична тенденция.

Авторитарната личност според Фром е със следните особености: (1). Любов към условията, ограничаващи човека. (2). Подчинение на съдбата. (3). Преклонение към миналото. (4). Отрицание на социалното творчество. (5). Висша добродетел - безропотното страдание. (6). Неразбиране на понятието "равенство". (7). Невъзможност за солидарност. (8). Култ към различията - пол, раса, етнос. (9). Култ към външната сила - авторитет, вожд, партия. (10). Обожествяване на властника, но рано или късно - разочарование от него - родител, учител и др. (11). Бърз преход от любов и уважение към презрение и ненавист към властващия, когато се усети слабостта му.

Най-честите прояви на мазохизъм са подсъзнателното чувство за непълноценност, безпомощност, нищожество, стремеж за подчинение на външни сили - хора, природа, организации.

Садистичните тенденции се наблюдават винаги заедно с мазохистичните. Изразяват се в стремеж за властване и експлоатиране на другите за собствена изгода, стремеж за причиняване на страдания на хората или за наблюдаване на страдания.

Садистичните тенденции по-малко се осъзнават и повече се рационализират в сравнение с мазохистичните; по-безобидни са в социален план; често са скрити като свръхдоброта и грижа за другите. Последното е особено типично за учителя и родителя.

Една от интересните особености на садистичната тенденция е, че този човек е зависим от обекта - властващият е такъв само когато има над кого да властва и затова изпитва своеобразна "любов" към

подчинение - жена, дете, ученик... Според нас това е едно от обясненията на феномена родителска или учителска любов и пряката му връзка с професионалната ефективност.

Най-съществената проява на садизма е жаждата за власт. Важното е, че в психологически план тя се корени не в силата, а в слабостта. В нея се проявява неспособността на личността да живее сама и да се справи със своята сила. Властта е отчаян опит за намиране на заместител на силата, когато я няма.

Е. Фром счита, че има разлика между "да притежаваш власт" и "да осъществяваш власт". Един от най-очевидните примери за осъществяване на власт е възпитанието на децата. Тъй че искат или не, хората изпадат в положението на властващи.

При определени условия мазосадистичните тенденции водят до облекчение, ако има социални форми за това. Считаме, че тъй като учителят винаги е властващ, то самата учителска професия (а и родителството) е възможност за безболезнена реализация на авторитарната личност.

Ако облекчаването на садомазохистичните тенденции не стане във социално приемливи форми, са възможни и други пътища за удовлетворение - търсене на болка и мъчение, преход в сексуалната сфера, наркотици, самоубийство...

На основата на тези разсъждения проверихме хипотезата, че учителската личност е с авторитарна насоченост и характеристики. За тази цел чрез различни личностни въпросници проучихме съответните дименсии, свързани с облика на авторитарната личност. Извадката включва 173 учители.

Резултатите са следните:

1. Изключително силно са развити потребностите от общество (0.904), от ред (0.881), от грижа за другите (0.849) и специално за децата (0.690), при това индивидуалните вариации са малки. Съчетават се с много ниска потребност от изолация и отхвърляне (0.286).
2. Средно развита сила на Свърх Аз-а (-.640) и самоконтрол (0.670).
3. Средно развита потребност от безопасност, при това и в трите ѝ вида без съществени различия: безопасност като избягване на физически травми (0.563), като избягване на порицанието от страна на другите (0.547), като избягване на надението в собствените очи (0.563).
4. Средно развити потребности от представяне пред другите (0.785), от признание и одобрение (0.523), от уважение (0.460), от автономия (0.658), конформизъм (0.523), консерватизъм (0.590) и слаба неконвенционалност (0.433).
5. Сравнително слабо развити потребности от доминиране (0.484) и от агресия (0.420).

В общи линии тази картина отговаря на очакваното. Учителската личност е с подчертано социална насоченост. Тя е от авторитарен тип, но тази авторитарност не е тотална. Високото образование води до вътрешно раздвоение от типа "свобода - необходимост". Мазохистичните ѝ тенденции са явни и добре очертани. Същото не може да се каже за садистичните тенденции, които не се проявяват открито и брутално, а са скрити и рационализирани в любов, доброта, милосърдие, грижа за другите.